

2

Shapira, Elijah ben Benjamin Wolf

ספר

אלִיָּהּ רַבָּה

חיברו וגם יסדו הגאון הגדול המפורסם
מוהר"ר אליהו שפירא זצ"ל
שהיה ריש מתיבתא ודרשן דק"ק פראג
בן הגאון כמוהר"ר זואלף
שהיה אב"ד דמדינת פיהם

בן הגאון הגדול המפורסם בדורו מוהר"ר שמעון
שהיה אב"ד ור"מ בק"ק פראג

(נוסח השער בדפוס ראשון)

נסדר ונדפס מחדש בהגהה מדויקת
באותיות מאירות עינים בהודור רב

בעיה"ק ירושלים תובב"א

בשנת תשנ"ט לפ"ק

3

לומר דמיירי חצי שעה קודם לזמן מעריב כדלעיל סימן רל"ה סעיף ב', וכן משמע מט"ז שכתב דהפורס מפה ומקדש אין צריך להתפלל ערבית כיון דהתחיל לאכול בהיתר, עד כאן. ועיין מה שכתבתי סימן רל"ה סק"ז מזה:

ו [לבוש] פורס מפה וכו'. כי היכא דתיתא סעודה ביקרא דשבתא:

ז [לבוש] ברכת המזון האחרון וכו'. ומזכיר בו של שבת כמו בסוף סעיף ז' וכן משמע בפוסקים:

סעיף ד

ח ויש אומרים וכו'. תימא בסוף סימן קע"ח פסק דתפילה אינו הפסק והכא בקידוש כתב שני דעות (עולת תמיד), ולא דק דהא הרא"ש וטור פסקו הכא דהוי הפסק ולעיל לא הפסק אלא אשתמיטתיה הרא"ש פרק ערבי פסחים דמחלק להדיא דלא דמי לתפילה דכיון שקידש היום נאסרה עליו באכילה אם כן כשאוכל אחר קידש הוי התחלת אכילה אחרת וכן כתב מהר"י קולון שצ"ו וכן כתבו ט"ז ומגן אברהם, ופירושו נראה דתפילה כיון שלא נאסר עליו אכילה הוי כשאוכל אחר כך תשלום סעודה ראשונה, אבל בקידוש כיון שקידש היום אסור לאכול בתורת סעודה ראשונה והוי כאילו בירך ברכת המזון ואוכל אחר כך סעודה אחרת לכבוד שבת, גם לב"ח סוף סימן רצ"ט אשתמיט דברי הרא"ש הנזכר לעיל, גם מה שהקשה שם על מהרי"ק לא קשה מידי למה שפירשתי עיין שם ודו"ק. ולענין הלכה הסכימו האחרונים כיש אומרים דספק ברכות להקל:

סעיף ו

ט גמר וכו'. פירוש שנטל מים אחרונים או אמר הב לן ונברך עיין סימן קע"ט אבל קודם לכן אף שגמר כולי עלמא מודים דפורס מפה:

י ומברך המוציא וכו'. אף יש אומרים בסעיף ד' מודים לזה כיון שכבר נטל הוי הפסק וכתב הב"ח ואחרונים דמברך בורא פרי הגפן בקידוש אף ששתה יין קודם:

יא [לבוש] ואמרו וכו'. והא דאמרינן בסעיף ד' דאפילו בלא אמירה אסור לטעום כבר כתבתי שם דמיירי משחשיכה והכא יש לומר דמיירי מבעוד יום:

יב [לבוש] להזור ולברך וכו'. והא דקיימא לן בסעיף ה' דהמקדש בלא ברכת פרי הגפן, נראה לי דשאני קודם קידוש שהרי הסיח דעתו מלשתות קודם קידוש וכן משמע במגן אברהם וכן מצאתי בלחם משנה פרק ד' מהלכות ברכות, ועולת תמיד חילק הבאמירה גרע דאפילו בקידוש צריך לברך בורא פרי הגפן וכן נוטין דברי הט"ז ולא נהירא:

יג [לבוש] קודם שאכל וכו'. פירוש פרוסת המוציא ואם נזכר אחר שאכל מוציא נראה דיקדש ולא יצטרך לברך שנית המוציא ולא זכר קודם שאכל אלא משום סיפא בהבדלה (ט"ז). ולי נראה דלכך אמר קודם שאכל דאז יקדש על הפת כדי שלא יאכל קודם שיקדש מה שאין כן לאחר

ג [לבוש] מוציאיות וכו'. הקשה הב"ח מאי שנא במגילה סימן תרפ"ט דאין מוציאיות, ואשתמיטתיה תוסי' סוכה דף ל"ה שכתבו כיון דרבים הם זילו בהו מילתא שתוציאם אשה, ועיין באגודה פרק ג' דסוכה שכתב בשם ר"י דאין מוציאיות והוא פסק שמוציאות וכשבועות סימן ט' כתב שאין מורין כן (מגן אברהם). ולעניות דעתי כוונת הב"ח שלא להוציא אנשים שאינם בני בית הזה דהא כתבו תוס' שם הכי גבי ברכת המזון דאין מוציאה רבים ידי הוכתם, ורבים לאו דוקא קאמר דלא שכיחן בברכת המזון אלא אנשים אחרים דזילהו בהו מילתא, וראיה לזה ממה שכתב אגודה בשבועות שם זה לשונו ולפי דעתי אפילו אנשים בני ביתה מוציאה ואין מורין כן, מבואר דכשאינן בני ביתה מודה, גם תמוה מה שכתב מגן אברהם דאגודה בסוכה פסק דמוציאה הא כתב שם זה לשונו, ונראה לי דנשים מוציאיות נשים, עד כאן, מבואר דוקא נשים מוציאה ולא אנשים. גם על עולת תמיד יש תימא כמה שכתב בשם הב"ח שהמנהג שאין מוציאה ונמשכתי אחריו באליהו זוטא, וליתא דזה לשון הב"ח וכן ראיתי שכתב מהרש"ל, עד כאן, רצה לומר שכתב שאין מוציאה אבל ממנהג לא הזכיר כלל. ולדינא נראה לי באין בני ביתה אין מוציאה אבל לבני ביתה מוציאה כשאין בעל הבית אלא שאין מורין כן. מיהו כשאין בני ביתה אנשים רק קטנים ונשים ודאי מורין להוציאן. ופשוט דקטן אין מוציא האשה ואפילו בן י"ג שנים דבמילי דאורייתא לא סמכינן על החזקה שהביא שתי שערות עד שנתמלא זקנו (מגן אברהם), ועיין לעיל סימן רכ"ה סק"ד.

76

מיהו אשה שהתפללה מעריב מוציא דכבר אזלא חיובא דאורייתא כדלעיל. ודע דקידוש דיום טוב אינו אלא מדרבנן כמו שכתב המגיד משנה פרק כ"ט מכל מקום יש לו כל דין קידוש של שבת ואם אין לו אלא כוס אחד שבת קודם (מגן אברהם). וצריך עיון דבעל הלכות גדולות דף י"ב כתב אין לי אלא שבת חג המצות מנין תלמוד לומר למען תזכור את יום צאתך, חג השבועות מנין תלמוד לומר וזכרת כי עבד היית בארץ מצרים ושמרת ועשיה, חג הסוכות מנין תלמוד לומר וזכרת כי עבד היית בארץ במצרים ויפדך ה' אלקיך, ואולי כוונתם על ראש השנה או דסבירא ליה הנך קראי אסמכתא וצריך עיון: L

סעיף ג

ד צרכי סעודה וכו'. דוקא כשיש לו פת (עולת תמיד ומגן אברהם). וצריך עיון בסוף סימן קס"ז דאין יכול להוציא במוציא ובקידוש מוציא כדפירשתי שם. כתב מגן אברהם אם יש לו ללילה ואין לו לקידוש היום ולכבוד יום אפשר דכבוד יום עדיף ומכל מקום אפשר דדי כפת והמותר יקנה בו יין, עד כאן, וכן משמע בתוס' ערבי פסחים דף קי"ג:

ה [לבוש] בכניסתו וכו'. משחשיכה אפילו לא קיבל שבת ואם קיבל שבת אפילו מבעוד יום אסור לטעום (כ"ה). ולעולם שרי לרחוץ פיו כיון דאינו מכויץ להנאת טעימה ועיין סימן תקס"ז. ואם רוצה לקבל שבת מבעוד יום ולקדש ולאכול ולהתפלל ערבית כלילה רשאי (מגן אברהם). וצריך

בעזרת השם יתברך

ספר

תוספת שבת

עם מהדורה בתרא

חלק א'

על הלכות שבת מרישא עד גמירא

חיברו הגאון הגדול המפורסם

מו"ה **רפאל מייזליש מהארחוב** זצוק"ל

אב"ד פאריצק

נדפס בראשונה בשנת תקכ"ז ומהדורה שני' בשנת תקס"ו

ועכשיו בעזהשי"ת יצא לאור מחדש

באותיות בהירות מאירות עינים ומתוקן מאלפי שגיאות שהיו

בדפוסים הקודמים ונלוה עליו בשולי היריעה שני הוספות

ציונים

מראה מקומות לספרי
האחרונים המביאים דבריו,
ופסקיהם למעשה

ביאורים

משא ומתן בדבר הלכה
לפרש וליישב דבריו
במקומות שטעונון ביאור.

ממני הצעיר באלפי ישראל

אשר אנשיה עקשטיין

נכד המחבר

בפרוס שנת תשנ"א לפ"ק

פה ברוקלין

ב. נשים חייבות בקידוש אף על פי שהוא מצות עשה שהזמן גרמא (פי' מלות עשה התלויה בזמן) משום דאיתקש זכור לשמור והני נשי (ב) הואיל ואיתנהו בשמירה איתנהו בזכירה, ומוציאות את האנשים (ג) הואיל וחיובות מן התורה כמותם:

תוספת שבת

*אמנם אחר שובי נתמתי וראיתי שהדין עם המג"א שסתם דבריו בזה דהא וודאי (א) לא כוונה לצאת בקידוש שבתפלה כיון שהיא רוצה לקדש על היין בביתה ומצות צריכות כוונה כמ"ש סי' רע"ג (סעי' י) וא"כ לא יצאה בקידוש שבתפלה אף מן התורה, אכן לפי מה שכתב המג"א רס"י קצ"ג (ס"ק ב') דטוב שיאמרו עם המקדש מלה במלה, כי א"א לשמוע ולכוון א"כ בלא"ה יוצאת בשמיעה מן הקטן (ב) בן י"ג שנה דכיון שהיא מקדשת בעצמה א"כ יוצאת מן התורה אף בלא יין, אלא דמדוברתן הוא דבעינן

אך וודאי קידוש של שבת (ד) קודם לשל יו"ט: (ה) הואיל ואיתנהו בשמירה. דהוא לא תעשה דאף שהזמן גרמא נהגות בנשים: (ג) הואיל וחיובות מן התורה כמותן. ופשוט דקטן אינו מוציא את האשה, וכתב מג"א דאף אם הוא בן י"ג ויום א' אין מוציא דחיישינן שמא לא הביא עדיין שתי שערות ועדיין הוא קטן דבמילי דאורייתא לא סמכינן אחזקה עד שיחמלא זקנו ולכן תקדש בעצמה עכ"ל, ולכאורה היה נראה דמיידי בשלא הזכירה שבת בתפלתה דאל"כ הא כבר יצאה ידי חובתה (ה) מן התורה כמ"ש מקודם, שוב מצאתי כן אחר זמן רב בס' אלי" רבא,

ביאורים

לקטן, להכי דייק החו"ש לכתוב דגם כשאומרת מלה צמלה לריך דווקא קטן בן י"ג נולדל כמשמעות השו"ע הרב סעי' ו' והמחל"ש סו"ק ק"ב דכשאומרת עמו מלה צמלה גם בקטן בעלמא סגי ולענין קידוש על היין שהוא מדרגתן סומכין על החזקה שהוא גדול ומהני שלחמו.

אלא דים לפסק על סברא זו, דאין לדמות קידוש לחם משנה, דדוקא בלחם משנה י"ל דאע"ג שאינו יוצא בצרכו, מ"מ יכול ללחם לחם משנה, דאין מצות לחם משנה שיהיה לצרכו, רק ככל צרכו הנהנין, משא"כ קידוש על היין דעיקר תקנתו הוא שיאמר ברכת הקידוש על היין, מי ימר דיכול לחלקם ולומר דקידוש אומרת לעצמה והיין יוצאת מהקטן, וראיתי בשו"ת מהרי"ט ווי"ל אור"ח סי' כ"ו שכתב ליישב מנהג העולם דמזכרין המוציא על פרוסת הלחם ואין יוצאין בצרכו הבעה"ב, דיכול להפריד הצרכה מהלחם משנה והביא רא"י לזה דגם אצל קידוש מצוה דיכול לחלק הצרכה מהיין, מהא דמנואר לקמן סעי' ט"ז דלא יעטמו המסובין קודם שיטעמו המקדש, אם הם זקוקים לכוסו וכו', אבל אם יש להם כוסות שאינם פגומים רשאים לשות קודם שיטעמו המקדש, הרי דהיכא שאין להם מסובין יין או כוסות פגומים, אסורים לשות קודם המזכר כיון שיצאו ממנו חובות הקידוש והיין, אבל היכא שיש להם כוסות לפניהם מותרים לשות מיד אע"פ שיצאו ממנו הקידוש ע"י שומע כעונה, מ"מ יצאו היין שלהם ואין לריך להמתין להמזכר, הרי מנואר דיכול לחלק היין מהקידוש, לכן י"ל בנד"ד דה"ה להיסוף, כשהיא אומרת הקידוש, יכולה ללחם חלק היין בשליחות מהקטן.

אלא עדיין יש פתחון פה לומר דאין לדמות ראיות המהרי"ט ווי"ל לנד"ד, דהתם עכ"פ כוסות יין מוגמים לפניהם, א"כ כיון ששומעים ממנו הקידוש, יוצאים בשומע כעונה, והרי כאילו הם צעמם צרכו על הכוס שלפניהם, ואין שום רא"י דיכול להפריד הכוס מן הקידוש, דהרי שם הקידוש ה"ו על היין ממש, ואחרי עיון נ"ל דרא"י צדקה הוא דידוע דצדי האחרונים וע"י נספר שם הגדה סימן ד'

ציניי

(ד) כ"כ במג"א, ואינו מנואר אם מיידי כשתל י"ט לאחר שבת, או אפילו לפני שבת, וע"י נספר"ג וכו"ה שנתן לרי' סי' ס"ב. (ה) ואם גם הקטן התפלל כחזקת המצוות ראשו ויאל להוציא אשה דהו' סגי דרגו יצאתה דבר"ה חתנו ו' חלק וילי' ו"ה י"ח דבר"ה ח"ה ה'.

[כ"י ד"ה חנוך בסס]
 אורחות חיים:
 א. ברכות מ"ה
 לפירות החוספות
 "א ד"ה אס] והר"ש
 ו"ו סמוך ויבט ס"ד
 והרשב"ם והמרדכי
 מו ק"ו ורבינו יונה
 ג. א ד"ה שטס:
 זס בנמרל:
 ופזת [סס מה ג ד"ה
 והר"ש [סס
 יונה [סס ד"ה
 והמרדכי [סס רמז
 קמז]:
 ורדכי [סס] בסס
 נאיר [בכסות מהר"ם
 ג סמ"ג עסק מ
 ק' א]:
 ז בנמרל [מה] א.
 ה סס ג [א]:
 ח"ש סס [פ"ו]
 גן ממשתנות
 [סס מה] א
 דחולין ק"ו
 [ע"א]:
 ז ברכות [ג] א]:
 ים פ"רמ"א
 גרדכי ריש פרק
 ואכלו [בכסות רמז]
 י ד"ה ומ"ש רמז
 עס סמ"ג [עסק]
 א: [י] רש"י
 ז א ד"ה עד
 גשרה:

ז והערות
 ש"ו סוף סומן
 זמן ס"ב [עסק]
 י ק"ט סוף ו'
 [נדון] ב"א
 מהדורות פ"א
 פ מורה שחשן
 חקוק ח"ס ור"ה
 סגנה כפין זה:
 מהדורות פ"א
 ז הנה המקור
 ח"ה"ש ופמ"ג:
 כ"ה ח"ה כל
 ה הנהיג בן
 י נמנהל בן
 ז ור"ה במ"א
 ז בקדוש"ה הוא
 א ולא במ"א:
 ב"י ואין נראה
 יושבקים... וכן
 י"ס נהד"א:
 זקן ע"ס מקור
 י"ס ולטעי סד
 לתנא. ובר"ה
 ז א ד"ה [סס]
 זה ד"ה לנרס
 ה"ו "אין"
 [משתנות]
 כ"ה חקוקן
 ה"י פירוש:
 ז למימר ד"ה

קדושא בריך הוא עבד ניקוס [בכסות ג א]: ו משובו. למשמע
 דבר מועט, וח"כ ממעט בחגמוולו של הקב"ה. והא דלמרינן שבענו
 מטובך, שאלה שאני, שהשאל אינו שאל שאלה גדולה רק כעני על
 הפתח [במרל סס ורש"י ד"ה ומטוב ור"ה בשאלה]: ז ב"ו שמוכריהם
 ב"ו. ומכל מקום לא יאמר למי
 שאכלנו משלו, למשמע ח"ו שסתי
 רשויות הן ומבדק לאזמו אלוה
 שאכלנו משלו [ב"ח ד"ה וכשהם].
 ונראה לי שגם הדרכי משה [פזת ג
 ד"ה וכשהם] כיון לך, ע"ס:
קצג א פוגר אחד. היינו
 משום דנחלת הסעודה
 כשהם קצועים יחד דעתן להלטרף,
 מה שאין כן בסוף הסעודה דעתן
 להפריד זה מזה: **דב אם אינו**
מבין. ולכן טוב שהנשים יברכו
 לעצמן, מיהו המנהג שזמן הזה
 כרש"י [מונה גר"ש בכסות פ"ו סומן
 ון דיואלות ח"ש"ס שאין מביעות,
 ולא ראוי מעולם מי שמיחה בדבר
 ג"ח [ד"ה ומ"ש ולכן] להמנהג כן.
 ואפילו בקידוש שהוא דלורייחא
 יוללות נשים ועמי הארץ בשמיעה.
 ונראה לי דמכל מקום טוב שיאמרו
 מלה במלה עם המקדש והמבדק,
 דאי אפשר לכוון ולשמוע, כמו
 שכתוב סימן קפ"ג סעיף ז', ועיין
 סימן קצ"ט סעיף (ה') [ז'] וירש
 סימן ס"ב [ס"ק א]. יש אומרים
 שאף על גב דעשה מינין מומיין, ולכן
 טוב שלא יקבעו שלשה על גב
 ג ש"ב"ם בתחייבו. כלומר, ח"ש"פ
 ש"ס ילך אחד שיארו שלשה
 ב"ס רש סימן קצג]: דהוה מדרבנן
 ש"ש"רין כל אחד [לברך] י' בפני עצמו,
 כמו שכתוב סינים
 (ב) אם מבין ש"שון הקדוש. סיים
 בעבור ולכן אין הנשים יוללות בשמיעה
 ח"ס אינן מביעות. ובי"ו ד"ה
 ש"ש"פ זה עדיף טפי ממה שלא יברכו
 לגמרי, כן נראה לענ"ד: (ג) דאז
 יבוליים ח"ש"ק אם ירצו. לכאורה נראה
 בזה דאע"פ ש"ש"קסה לי על זה דל"כ"ו
 היה לו לתנא דמתניתין [בכסות ג א]
 לומר בזה רש"אין לחלק, דהא איחא
 בפרק אלו דברים [סס] דף נ"ג
 [ע"א] תנו רבנן היו יושבים ב"ת
 המדרש והביאו אור לפניהם, בית
 שמאי אומרים כל אחד ואחד מבדק
 לעצמו, ובית הלל אומרים אחד
 לשמוק ולשמוע לו ויעטו אמון,
 שמע מינה דבלאו ציטול בית המדרש
 אפילו בית שמאי מודים דלנו הולכים
 בתר רוב עם הדרת מלך, ואין הברירה
 בידו, ומאי שנא כהן שנתנו לו הברירה.
 ותו, למה לא כתב כאן רמ"א דבר זה
 כמו שכתב רמ"א ח"ש"ק. על כן נראה לי
 דדוקא בשע"ב ז' שאם יברכו כל אחד בפני
 עצמו לאו דברים שזכרנו, הוה ברכות
 שוות בין א' שיאמר כל אחד בפני עצמו
 בין א' שיאמר אחד בשביל כולן, שהרי אין
 שם שייכות זימון, על כן אוליין בתר רוב עם,
 מה שאין כן כאן בעשרים או בששים
 דיש זימון ואפשר לעשות שני זימון,
 יש כאן מעלות שוות, דבאם
 זימני כולן כאחד יהיה רוב עם טפי,
 וכשיעשו שני זימון יהיה בכל כ"ת
 ק"ת רוב עם ויש חילוק ברכות משני
 זימון, בזה הברירה בידם,

וטעם חיים, למשמע דהוה מוליא
 עצמו מהכלל [רש"י סס ד"ה חיים]:
 (ד) ובשיחה עשרה כו'. כתב ב"י
 [ד"ה ומ"ש רמז כשהם] וטעמא
 כיון דמוכיר את השם ליכא לתטעי
 ולומר דעל המזון דקאמרי קאי
 על געל הבית, ונראה לי דמהאי
 טעמא מני למימר נמי למי שאכלנו
 משלו כשהם עשרה, עכ"ל. ואין זה
 נכון כלל, דאין ללשון זה שייכות
 באם הוא מוכיר השם, דהיאך יאמר
 נברך אלהינו למי שאכלנו משלו,
 דזה אין לו פירוש כלל כיון שמוכיר
 כבר למי יברך מה זה שיאמר שנית
 למי כו'. וגם בלא למ"ד אי אפשר
 לאומרו, דהיאך יאמר חלקיו מי
 שאכלנו משלו, ומה סימן נריך לתת
 לחלקיו יחברך שיאמר עליו מי
 הוא, על כן אין לזה עיקר ויסקוד
 כלל לומר כן, כן נראה לענ"ד:
קצג א מצוה ליה"ק.
 הטעם בצ"י [ד"ה וכל זמן
 כסס רש"י] [מונה גר"ש בכסות פ"ו]
 סימן ון דברכת המזון דלורייחא,
 אבל ברכה ראשונה לא אחמור בזה
 כולי האי ויולא אחד בברכת חבירו.
 והר"ש [סס] כתב הטעם
 דנחלתה הסעודה כשהם מסובין
 וקצועים יחד דעתם להלטרף, הלכך
 כל אחד יולא בברכת חבירו. אבל
 בסוף הסעודה בטל הקצב ונחלקין
 זה מזה, הלכך כל אחד מבדק
 לעצמו, עכ"ל. ואפילו לטעם
 הראשון דמתקן בין דלורייחא
 לדרבנן, נריך לחלק בפירות ח"ש"ג

10

ש"ר ח"ש"ק
 קצג א ש"ה [א ענו אחריו]. טעם המזון ולא הוכר אלהינו והטעם הוכר, ענה הוא אחרים ומוכיר אלהינו, ודי בזה סכנו הוכירו כולם, כן נראה לי:
 קצג א [בברך היודע], ולכן שמתין היודע להולאו: בח"ק"ב. ח"ס י"א:
ש"ר ח"ש"ק
 (ה) בשע"ה. טעם המזון ולא הוכר אלהינו והטעם הוכר, ענה הוא אחרים ומוכיר אלהינו ודי בזה סכנו הוכירו כולם, כן נראה לי:
 (א) מבין. ולכן נודע שמתין יודע להולאו: בח"ק"ב. ח"ס י"א:
באר היטב
 (ה) בשע"ה. טעם המזון ולא הוכר אלהינו והטעם הוכר, ענה הוא אחרים ומוכיר אלהינו ודי בזה סכנו הוכירו כולם, כן נראה לי:
 (א) מבין. ולכן נודע שמתין יודע להולאו: בח"ק"ב. ח"ס י"א:

ב"ש"ר ח"ש"ק
 ח"ש"ק

בעזה"ש"ת

ספר

מהר"ם שיק

על תרי"ג מצות

חלק ראשון

ביאור רחב על תרי"ג מצות בפלפול עצום
ובקיאות נפלא הפלא ופלא לאמתה של תורה

חברו הרב הגאון הקדוש רבן של ישראל המפורסם בתורתו וצדקתו

מרנא ורבנא רבינו משה שיק זצוק"ל

אב"ד דק"ק חוסט בעל המחבר שו"ת מהר"ם שיק

הובא לבית הדפוס ע"י תלמידו הרב המאה"ג מו"ה שמואל בראך נ"י

אב"ד בק"ק ניר מאדא והגליל יע"א

[נוסח שער הוצאה ראשונה]

ובראש כל מצוה הוספנו תוכן המצוה מספר

מצות השם

להג"ר ברוך ב"ר צבי הירש היילפרין זצ"ל

עם הגהות רבינו המחבר זצוק"ל

יו"ל במהדורה חדשה ומפוארת

עם הערות והארות, מפתחות, והרכה הוספות ע"י

הוצאת ספרים מאירות

חשון תשע"ו לפ"ק • ברוקלין ניו יארק

להוציא
ושם
בקידוש

אלא דלכאורה לפי"ז דנשים שלא התפללו מעריב וקידוש הם מחוייבים מדאורייתא (ע"י ברכות כ"ב ע"ב) קשה איך יוצאים בקידוש באמרתם זכר לייצאת מצרים. וצריך לומר דאלל אשה הוי כדיעבד, רק דלכתחלה צריך להזכיר גם מכות בכורות וקריעת ים סוף, ועוד שהרי כתבתי לעיל במצוה כ"א בשם השאגת אריה סימן י"ג דנשים אינם מחוייבים מן התורה בהזכרת יציאת מצרים והוי מצות עשה שהזמן גרמא, ונהי שכתבתי לעיל דלא נראה לי דצריז עיי"ש, מכל מקום לכאורה יש ראייה לדצריז מדברי התוס' בקידושין דף ל"ה ע"א ד"ה משום שכתבו לדצריז ז"ל ג' כתובים מצה והקהל וקידוש היום, והקשה בגליון שם הא דצריז סובר בצרכות כ' ע"ג דנשים חייבים בקידוש היום רק מדרבנן.

ואמרת ליישב דהרי אציי גופא קשה אמאי לא יליף היקש דזכור ושמור כל שיטנו בשמירה, ואע"ג די"ל היקש בהיפך כל שאינו בזכירה אינו בשמירה הא כתבו התוס' בשבועות כ' ע"ג דלקולא ותומרא לחומרא מקשינן. וחירצתי דיש לומר אציי [סבירא ליה] דיש לן גזירה שוה זכור זכור מלמען זכור דנשים פטורים מהזכרת יציאת מצרים וס"ל דגזירה שוה עדיפא ויליף ההיקש להיפך דאינס בכלל מצות עשה דשמור, וכל זה לפי האמת דמצות עשה שהזמן גרמא נשים פטורות, אבל לפי ס"ד שם בקידושין דלדרבנא ילפינן ממנה והקהל דכל מצות עשה שהזמן גרמא נשים חייבות גם ביציאת מצרים חייבות בכל יום, וא"כ על כרחך גם אציי מודה דדרשינן זכור ושמור לחיובא כל שיטנו בשמירה ישנו בזכירה ושפיר הוי שלשה כתובים הצאין כאחד, ואמאי שפיר חירון התוס', והי' מזה מקלמא ראי' לדצריז השאגת אריה וכבר כתבתי לעיל דעתי צוה לענין הזכרת יציאת מצרים. ק"י

קטו. עיין בחידושי רבינו עמ"ס קידושין שם שכתב ליישב קושית הגליון באופן אחר.
קי. עיין מש"כ רבינו בשו"ת מהר"ם שיק או"ח סימן ק"כ

ועפ"ז הנ"ל היה נראה לי דלכתחלה טוב שיכוון אדם ללאת ידי קידוש דאורייתא בתפילה, והיה מיושב צוה מה שהקשה בספר מנחת חינוך, וכן שמעתי מפה קדוש מרן ז"ל לפקפק על מ"ש המגן אברהם ושאר אחרונים דמי שכבר התפלל בליל שבת כבר יצא ידי קידוש דאורייתא, וכחז הדגול מרבצה (שם) דלפי זה [יש] ספק אם איש שהתפלל כבר אם יוכל להוציא אשה שלא התפללה כיון דאינו בתורת ערב, והקשו כיון דקיי"ל (או"ח סי' ס"ד) מצות צריכות כונה, וא"כ נהי דהתפלל מעריב מכל מקום לא יצא משום דלא היה מכוון, ואם כן גם עליו אכתי חיוב דאורייתא, ולפמ"ש אחי שפיר דלדרבנא מסתמא יכוון ללאת ידי מצוה דאורייתא בתפילה. ק"י

ובאמת בלאו הכי לפמ"ש הפרי מגדים (בפתיחה כוללת) (אש"א סי' ס"ק ג') ובספר הורה גבר בהוריות דף י"א דמספקא להו דהא דמצות צריכות כוונה אם הוא דאורייתא או רק דרבנן, ולפי"ז אפילו בלי כוונה יצא מן התורה, ובחידושי כתבתי שצריך עיון עליהם מראש השנה כ"ח (ע"ב) דפריך אלא מעתה הישן בשמיני בסוכה ילקה דנראה דהוא מן התורה, וז"ע ובחידושי הארכתי, ובלאו הכי לולי דצריהם היה נ"ל שזה לא מיקרי חסרון כוונה כיון שגם בתפלה הוא מכוון לזכור קדושת שבת ומעלתו וזה ג"כ כוונת הקידוש כמ"ש החינוך וא"כ שניהם לדבר אחד נתכוונו. ל

[ב] בש"ע סימן רע"א (ס"ח) פסק דאם עבר ולא קידש בלילה ישלים כל יום השבת, וזה דעת הרמב"ם (פרק כ"ט דין ד'), ובטור (סי' רע"א) הביא גם דעת רב עמרם גאון דפסק דאם שכח ולא קידש בלילה יקדש כל היום, ופירוש הב"ח דפליגו לדעת הרמב"ם דמשך זמן הקידוש הוא כל יום השבת אלא שאם קידש בתחלתו כוונתו לקדש על כל היום ולכן

שהאריך רבינו בענין איך מוציאין נשים ידי חובתן, ועיין גם בשבילי דוד על או"ח וכן עיין בספר אמרי דוד מצוה ל"א אות א'.

שכח וזא
קידש
בלידה

כתוב
ואת
דין
בדלת

זה
את
יש
בילה

וכן י"ל אסמכתא "חשובה" כי הא היה כדבר תורה. ואי"ה כפתיחה כוללת (ח"א אות כ; ח"ג אות ח) יבואר * עוד, עיין אות י"ט אי"ה יבואר: (ב) ומוציאות. עיין ט"ו. ועיין מ"א [ס"ק] ב' ואליה רבה [ס"ק] ג' לבני ביתה מוציאה, יע"ש. ובאות ב' [באליה רבה] תרי בעלי בתים לא יקדשו כאחד, דתרי קלי לא מישתמעו, ופירוש, ואין השומעים יוצאין ידי חובתן, יע"ש בשם דרשות מהר"ש [הלכות ומנהגי מהר"ש סימן תתק: (ג) קודם. עיין ט"ז. כי קידוש הלילה למאן דאמר על היין דבר תורה, ודאי עדיף, דקידוש היום דרבנן ולא מזכיר רק פרי הגפן. אפילו למאן דאמר על היין דרבנן וכבר יצא בתפלה כמו שכתב המ"א [ס"ק] א', אפילו הכי עיקר קידוש הלילה היה דבר תורה, ואסמכתא חשובה. אם וכידה זו בפה דוקא, מגילה [יח, א] יכול כלב כו' עיין מ"א עמ"ך [א] אות ב', ואי"ה יבואר כפתיחה כוללת (ח"ג אות ט):

וזכר את ד': ב ומוציאות. עיין מ"א. בסומן ק"ג אות ב', אם אין מצינו טוב שיאמרו מלה נמלה עם המקדש. אם אשה ככר קידשה אם יכולה להוציא אנשים, תלמי פסולתה אם הם כולל ערבות עלינו, ופסולתה כוללת [מ"ב אות טז] אי"ה יבואר זה. עיין סימן מ"ב מ"א [ס"ק] א' קידוש כו' בכל לשון אף אינו מצינו, ועיין נשיי' כנסת הגדולה בהגהות הטור אות א'. אי הרהור בקידוש מהני, י"ל כחן וזכר [שמות כ, ח], בלב, עיין מגילה [יח, א]: ג צרכי סעודה. עיין מ"א. בסומן קפ"ח אות ט', וסימן ס"ג אות ד'. עיין סעיף י"ב, דמלי לקדש אמת. ועיין סעיף י"א וי"א מ"א [ס"ק] א' יבואר אי"ה קידוש והכללה, יע"ש. ומה שכתב אין קידוש אלא במקום סעודה, א"ע ג' דנסימן רע"ג סעיף ה' כגז דיוא' ביין, יע"ש, מכל מקום לכמהלך טוב פה, עיין סימן קפ"ח [מ"א ס"ק] ט', ושם בשם הר"ן [מסכת יב, ג ד"ה ממתי ר"א] וכשם תלמודי רבינו יונה [נדרים ל, ג ד"ה נדרים]. ושם י"ל דאין חיוב מדין מורה בשבת, אלא בשמחה הרשע"א [מ"א סומן מהר"ד דר"מ [שטעו"ט א, ו] אפשר סוכר דפת מן הסעודה בשבת, כמו שפסק וסוקוט, יע"ש ט"ו, וכות סג, והמומר יקנה יין, ומה שכתב כבוד יום עדיף מקידוש ידויה, עיין ר"ן ערבי פסקים ק"ו ב' [גכ, א ד"ה ומהו] קידוש היום שיהא ניכר כבוד היום, א"כ כבוד היום עדיף, יע"ש נזה. ולחם משנה אין חובה כל כך, עיין מוספת שבת [ס"ק] ד: ד ודא. עיין מ"א. משמע צוהר דכבוד לילה עדיף, ומינה כתר גמולת דידן אולינן היכא שמחולק עם הוזהר ט"ו:

שערי תשובה

רעא (ג). וזה דתניא במדור יום קודם כו'. וכתב בים של שלמה דגיטין [פ"ד סימן נא] שקורא תגר על שאין נוהרים בזה, ואורבה מוסיפין כליל שבת כו', ואני גדרתי בעצמי שלא לאכול דגים כליל שבת, שהוא דבר חשוב ומסורים, ואז אפילו יעשו בשבת כמה מעדנים, לא ישור לסעודה שחרית שיש בה דגים, עכ"ל, והביאו מחזיק ברכה [נאה ד]. ועיין לקמן סימן תקפ"ג [באר היטב סימן ג] שרש"ל לא אכל דגים ברש"ש השנה, שהיו חבובים עליו, יע"ש. ואם כן מי שחבוב עליו מין מאכל אחר, יש לו להניחו על סעודה שחרית:

באר היטב (ב) האנשים. רש"ל וז"ל פסקו דאין מווצאות את האנשים, ואין דעת הט"ו [ס"ק] ב' כן. ושמוט דקטן אינו מוציא האשה, ואפילו בן י"ג שנה, שמה לא הוציא ב' שערות. לכן מקדש האשה לעצמה, או חמור מלה נמלה עמו, עיין לעיל סימן קל"ג סעיף א', [מ"א ס"ק] ג: (ג) סעודה. ודוקא כשם לו פה, דאם אין לו פה מוטב שיקנה פה וקדש עליו, דהא אין קידוש אלא במקום סעודה, מ"א [ס"ק] ג. ועיין ט"ו סימן מרע"ט [ס"ק] ג:

תקנו תפלות וברכות, ותחלה כשעלו מבבל היו עניים תקנו הבדלה בתפלה, העשירו קבעוהו על הכוס, חזרו והענו קבעוה בתפלה, והם אמרו המבדיל בתפלה צריך שיהיה על הכוס. והדר קמבעי ליה להשי"ם [גי' שם] המבדיל בתפלה אם צריך להבדיל על הכוס, ואמר ליה רבא לרבינא כי קידוש, (מא) [מה] קידוש א"ע דמקדש בצלותא מקדש אכסא, אף הברלה נמי אף על גב דאבדיל בצלותא מבדיל אכסא, עכ"ל הגמרא. ודייק מ"א מלשון השי"ם דאמר א"ע דמקדש בצלותא כו', הרי דקרא התפלה בשם קידוש, על כרחך דסביא ליה דיוצא מן התורה כמה שקידוש בתפלה, דאם לא כן לענין מאי קראי קידוש. ועוד, היכי יליף הברלה מקידוש, בשלמא הברלה היתה תחלה התקנה בתפלה, לכן גם אחר שהקנו על הכוס מכל מקום י"ל דיוצא ידי עיקר התקנה היתה להבדיל בתפלה, מה שאין כן קידוש שיעקר התקנה היה בתחלה על הכוס, ולא יצא כלל כמה שקידוש בתפלה. אלא על כרחך דגם בתפלה על כל פנים יצא ידי דין תורה בקידוש, ואפילו הכי הצריכוהו חכמים לקדש על הכוס, והוא הדין בהבדלה: (פ"ג א) ומוציאות כו'. מאי שנה מצינוה כו'. דגם במגילה הנשים חייבות ואפילו הכי אינן מוציאות האנשים: דקבן כו'. דהוא דרבנן, והאשה חייבת מן התורה: שבא לא הביא ב' שערות. ועדיין קטן הוא עד שיהיה בן עשרים והביא סימני סרים, ואם לא הביא סימני סרים עדיין חייב קטן עד שיעברו רוב שערות דהיינו שהוא בן ל"ו שנה, וכמבואר בחז"ר יושן סימן ל"ה: דבשי"י דאורייתא כו'. ר"ל, אף על גב דלעיל סימן נ"ה [סעיף ה] כתב רמ"א לענין תפלה סמיכין על התזקה, ואז הוא בן י"ג אמרינן תזקה שהביא ב' שערות ומוציאה אחרים בתפלה, היינו דוקא בתפלה שהיא דרבנן, אבל הבא בקידוש שהוא דאורייתא לא. וכתב בספר אליה רבה [ס"ק] ג' דאם האשה כבר התפללה הרי מן התורה כבר יצאה ידי קידוש, א"כ קטן יכול להוציאה. ובספר תוספת שבת [ס"ק] ג' השיג עליו, דהא בעינן עד שיכיוון לצאת, כמו שכתבו לקמן סימן רע"ג סעיף ו' אם קידוש ביהוה ושמוע שכנו כו', והאשה שתמה לא נתכוונה לצאת בתפלה ידי קידוש. ולענין אין נידון דהכא שייך להאי דסימן רע"ג, דשם מיירי דהשומע רוצה לצאת כמה ששמע מן המשמיע, כהא דקיימא לן במסכת ראש השנה [נח, ב] עד שיכיוון שומע ומשמיע, מה שאין כן הכא דהיא רוצה לצאת כאמירתה, זה תליא בפלוגתא אי מצות צריכות כוונה, והוא מבואר לעיל סימן ס' [סעיף ד]. אמת שהרב ב"י כתב שם דהעיקר כמאן דאמר צריכות כוונה, וכן כתב מ"א שם [ס"ק] ג' בשם רמב"ם [ד] דבאורייתא מצות צריכות כוונה, אבל לענין ג"כ אינו ענין לנידון דהכא, דגם אי לא נתכוונה האשה לצאת ידי קידוש, על כל פנים נתכוונה להתפלל תפלת שבת, ובהו די דספיקו לצאת ידי קידוש דאורייתא, דמי כתיב בקרא לעשות קידוש, כי אם וכרהו, והרי נתכוונה להזכיר את יום השבת, כן נראה לענין דרך אפשרות מכל מקום אין דינו של אליה רבה מוסכם לפי מה שכתב במ"א [ס"ק] [סוף סימן] קפ"ו בשם התוספות [מגילה

מחצית השקל י"ט ב ד"ה ורי יתהוה] דבמגילה אין הקטן מוציא את האשה, א"ע"ג דגם האשה אינה חייבת כי אם מדרבנן, מכל מקום הקטן גורם, דהאשה אינה כי אם חד דרבנן דבקריאת מגילה היא תקנת חכמים, והקטן הוא תרי דרבנן, דגם כמצוה דאורייתא אינו חייב כי אם מדרבנן. חזן אף הקטן יכול להביא את עצמו באותו פעם שגם הוא לא יהיה כי אם חד דרבנן, כיון אם הקטן והגדול לא אכלו כרי שביעה, דהגדול ג"כ דרבנן לענין ברכת המזון, הקטן יכול להוציאו, א"ע"ג דהקטן לא אכל כרי שביעה והוי תרי דרבנן, מכל מקום אם ירצה יוכל הקטן להוסיף לאכול עד כרי שביעה ויהיה הוא גם כן רק חד דרבנן, כהאי גזונא יכול להוציא הגדול, כמו שכתב מ"א סימן תתפ"ט [ס"ק] א' [בשם הרא"ם] [בפיראורו לפי"ט הלכות מגילה נג, ב אות י]. וא"כ הכא דאין הקטן יכול להביא את עצמו שלא יהיה רק חד דרבנן, א"כ לא יוכל להוציא אשה אפילו כבר התפללה, דהאשה חד דרבנן והקטן תרי דרבנן, אם לא שהקטן עדיין לא התפלל דהרי הקטן רק חד דרבנן. וכן ביום טוב, הגדול לא יוכל להוציא גדול מהאי טעמא, אם לא שהגדול כבר התפלל של יום טוב והוי הגדול ג"כ תרי דרבנן: ועיין מה שכתבתי ריש סימן קצ"ג. דטוב שהאשה תאמר עם המבכר מלה במלה, כיון דלהרבה פוסקים אינו יוצא כשימעה אלא אם כן מבין לשון הקודש, ועוד דאי אפשר שיכיוון לשמוע כל תיבה ותיבה, כדלעיל סימן נ"ה [סעיף ד]. ועוד עמוד [רמ"א] יע"ש. וכיון דאומרת עם המקדש מלה במלה, אם כן אפשר אפילו מקדש קטן מכל מקום האשה יוצאת, דהא גם היא אומרת עמו, וכדקיימא לן [סימן תכ"ב מ"א ס"ק ה ד"ה נשים] לענין הלל: (פ"ג א) צרכי כו'. ועיין מה שכתבתי ריש סימן קפ"ג, ר"ל, דהוכיח שם דפת קודם לני שבת, ונר שבת מבואר שם דקודם לקידוש, א"כ מכל שכן דפת קודם לקידוש: ולכבוד היום, היינו צורך סעודת היום, אכילה ושתייה: דהא כתב הר"ן. בפרק ערבי פסחים נוהגין הר"ן טעם על מה שאין אומרים קידוש היום שום ברכה נוספת כי אם בורא פרי הגפן, היינו טעמא דוקא קידוש לילה שהוא דאורייתא תקנו חכמים ברכה נוספת, אבל ביום דמן התורה אין צורך לקדש אלא הואיל וכיבוד היום עדיף מכיבוד הלילה, לכן לחשיבת סעודת היום רצו חז"ל להשוותו לסעודת לילה ושיקדשו גם ביום, ולכן די כמה שהשווה כמה שמתקדש על היין ואומר בורא פרי הגפן, שהוא התחלת הקידוש, עיין שם. הרי דחשיבות סעודת היום גרמו שתיקנו לקדש, א"כ הסעודה עיקרת וחשובה מן הקידוש, לכן י"ל דכיבוד היום עדיף מקידוש היום: וזב"ל מקום אפשר דרי בשבת כו'. וכתב בספר תוספת שבת [ס"ק] ד] דאפשר דדי לו בשבת אחר, אף שאין לו לחם משנה, כמו שכתב מ"א סוף סימן רנ"ד ס"ק כ"ג: (פ"ק ד) וזה כו'. עיין וזהו כו' אפילו ביום טוב כו'. ר"ל, דמשמע מלשון זה היפך דברי השי"ם דסעודת לילה חשובה יותר מסעודת יום. על כל פנים דברי השי"ם עיקר במקום שחולק על הקבלה, כנודע [סימן כה מ"א ס"ק ב]. ולא הביאו מ"א כי אם כרי להודות כמה דאפשר גם בסעודה

לבושי שרד דסעודה לכו שאין חייבות במקרא מגילה, אלא בשמיעת המגילה, יע"ש: (ה) בביא פ"ב והוא פסק שמוציאות, ל"ל: (ו) פ"ב פק"ו לקידוש שששים ביום. כי כבוד היום עדיף מקדוש היום, כמו שכתב מ"א ס"ק ג': (ח) בביא פק"ג דכבוד היום עדיף וכו'. לכן תיקנו קידוש, כדי שיהיה ניכר כבוד היום. א"כ כבוד היום עדיף מקדוש שבת מחמתו: (ט) שם פק"ד אפילו ביום טוב דשבתא על הפה, עדיף טפי לשמוע המגילה דאורייתא: (י) פ"ב פק"ה י"ג משמע בשי"י.

דסעודה לכו שאין חייבות במקרא מגילה, אלא בשמיעת המגילה, יע"ש: (ה) בביא פ"ב והוא פסק שמוציאות, ל"ל: (ו) פ"ב פק"ו לקידוש שששים ביום. כי כבוד היום עדיף מקדוש היום, כמו שכתב מ"א ס"ק ג': (ח) בביא פק"ג דכבוד היום עדיף וכו'. לכן תיקנו קידוש, כדי שיהיה ניכר כבוד היום. א"כ כבוד היום עדיף מקדוש שבת מחמתו: (ט) שם פק"ד אפילו ביום טוב דשבתא על הפה, עדיף טפי לשמוע המגילה דאורייתא: (י) פ"ב פק"ה י"ג משמע בשי"י.

מחצית השקל א"ח ס' רצ"א ס"ק ב



בעזרת

ספר

מ"ל מלאכות

חלק שלישי

הלכות מבוארים, על שאר הלכות שבת
נאמרים, אותב ד' שערי ציון בשערים, אשר
הלכותיה תלויות בהררים, מדברי ש"ס
ראשונים ואחרונים, ועד השולחן ערוך ונושאי
כליו מחוברים, ואתו עמו דעת גדולי האחרונים,
בהלכתא רבנא לשבתא

בעזרת השי"ת החונן לאדם דעת

חיים קלמן גוטמאן

ברוקלין נוא יארק יצ"ו

שנת ה'ש"פ לפ"ק

מצות צריכות כוונה בקידוש

ערבית או לא, ומשמע מזה דאפילו אשה שכבר התפללה נמי אין הקטן מוציאה, והיינו משום דודאי לא כיוונה לצאת ידי חובת קידוש בתפלה, עכת"ד.

ובספר מהר"ם שיק על המצות (מנוס ל"א) הביא כן בשם מרן החתם סופר, וכתב בתוך דבריו וז"ל, שמעתי מפ"ק מרן זצ"ל לפקפק על מש"כ מג"א (סימן רע"א סק"א) ושאר אחרונים דמי שכבר התפלל בליל שבת כבר יצא ידי קידוש דאורייתא, וקשה הא קיי"ל (או"ח סימן ס' סעיף ד') מצות צריכות כוונה, וא"כ נהי' להתפלל מעריב מכל מקום לא יצא דהרי לא כיוון לצאת ידי חובת קידוש, ואכתי איכא עליו חיוב קידוש מדאורייתא עכ"ד.

זכירת שבת חשיבי כוונה

ד **ג** **והמהצית** השקל (סי' רע"א ס"ק ז') הביא דבריהם הנ"ל והחזיק בדעת הא"ר וסתר שיטת התוספת שבת, ותוכן דבריו, דגם אם לא נתכוונה האשה לצאת ידי חובת קידוש במה שהזכירה של שבת בתפלה, מכל מקום הרי עכ"פ נתכוונה להתפלל תפלת ערבית של שבת, וכוונה זו לבד מספיק לצאת בזה ידי חובת קידוש דאורייתא, דמי כתיב בקרא 'לעשות' קידוש, הלא אינו כתיב כי אם 'זכור' את יום השבת, והרי נתכוונה להזכיר את יום השבת עכ"ד. וכן כתב ליישב כעין זה במהר"ם שיק על המצות (סס) וז"ל שם,

נשים במצות קידוש

ה **א** **איפסקא** הלכתא בשו"ע (סימן רע"א ס"ג) דנשים חייבות בקידוש מדאורייתא אע"פ שהוא מצות עשה שהזמן גרמא, משום דאיתקש זכור לשמור, והני נשי הואיל ואיתנהו בשמירה איתנהו בזכירה. וכתב המגן אברהם (סק"ג) דפשוט דקטן אינו יכול להוציא את האשה בקידוש היום, משום שהאשה חייבת בקידוש מן התורה, וקטן אינו אלא דרבנן וכו', והוי לענין דין תורה כאינו מחויב בדבר שאינו מוציא אחרים עיי"ש. והאליה רבה (סס סק"ג) העיר על זה, דאם האשה כבר התפללה תפלת ערבית של שבת, שוב יכול הקטן להוציאה בקידוש על הכוס, כיון דמן התורה כבר יצאה ידי חובתה במצות קידוש במה שהזכירה של שבת בתפלה, ומצות קידוש על הכוס אינו אלא דרבנן, וא"כ יכול הקטן להוציאה.

מצות צריכות כוונה

אבל בספר תוספת שבת (סס סק"ג) השיג על דברי האליה רבה, דהא ודאי לא כיוונה האשה לצאת ידי חובת מצות קידוש בעת התפלה כיון שבדעתה לצאת המצוה בקידוש על הכוס בביתה, ומצות צריכות כוונה, א"כ לא יצאה בקידוש שבתפלה אף מן התורה. והעלה התוספת שבת דהיינו טעמא שהמגן אברהם סתם דבריו וכתב דקטן אינו יכול להוציא את האשה, ולא הילק בין אם כבר התפללה תפלת

מתנים על זה, כוח כוונה בקידוש שתלמידו מרן ברי רבו, וכתב בת דאורייתא כי בספר משנת זוספוט לח"ב סי' י"ם שיק ע"ש.

ובלא"ה לולי דבריהם היה נ"ל שזה לא מקרי חסרון כוונה, כיון שגם בתפלה הוא מכווין לברר קדושת שבת ומעלתו, וזה ג"כ כוונת הקידוש כמ"ש החינוך, וא"כ שניהם לדבר אחד נתכוונו עכ"ד.

ודבריהם לכאורה תמוהין, דהלא לפי מאי דקיי"ל (סימן ס' סס) דמצות צריכות כוונה היינו צריך שיכוין קודם עשיית המצוה לצאת בזה ידי חובת המצוה, ע"י חידושי הרשב"א (נרוט דף י"ג ע"ב ד"ה שמע נא"ד) שאם כיוון לצאת יוצא אע"פ שמהרהר באמצע המצוה וכו' עכ"ל, א"כ בתפילה כשמתפללת ערבית מי מכוונת לצאת בתפלה זו חובת מצות קידוש וזכירת יום השבת דילפינן להו מקרא דזכור את יום השבת זכרהו בכניסתו, והגם שמכוונת להזכיר את שבת, מכל מקום הא לא סגי בזה, דהלא בעינן שיהא כוונה לצאת בזה ידי חובת המצוה, וכוונה זו בסתמא אינם מכוונים אותה בשעת התפלה.

ואילו הרשות נתונה נראה לענ"ד לומר דיש בדברי המחצית השקל ובדברי המהר"ם שיק עומק הלכה בדין זה, בהקדם מה דמצינו שינוי במצות זכירת שבת דילפי להו מקרא דזכור את יום השבת לקדשו משאר המצוות, דהנה הרמב"ם ז"ל (פרק כ"ט מהל' שנה הל' י"א) כתב וז"ל, יש לו לאדם לקדש על הכוס ערב שבת מבעוד יום אע"פ שלא נכנסה השבת וכו', שמצות זכירה לאמרה בין בשעת כניסתו ויצאתו בין קודם לשעה זו במעט עכ"ל. ולכאורה צריך ביאור מאי שנא מצות קידוש היום משאר המצוות, וכגון קריאת שמע של ערבית דמצותו כל הלילה, ומשום זריזין מקדימין יש להקדים לקראו תיכף בתחלת הלילה, אבל על כל פנים אין שום ענין להקדימה קודם שהגיע זמנה דהיינו קודם זמן צאת הכוכבים, ואף בדיעבד אם קרא קודם

לזמן הזה צריך לחזור ולקרונה, ומאי שנא כאן במצות קידוש שחיובו אינו באה רק ע"י קדושת השבת, ואעפ"כ אמרינן דחל מצותה להזכירה מעט קודם כניסת השבת. L

ד ע"י זכירת שבת ניכר השביתה לשם ה' →

א והיישוב בזה נראה על פי מה שביאר מרן החתם סופר (הנסוח שו"ע רק"י רע"א נמג"א סק"א) ענין מצוה זו דזכור את יום השבת בכניסתו לקדשו בדברים, על פי מה דאיתא בגמרא דמס' שבועות (דף יג. נרש"י ומוס' סס ד"ה לא קלאו), דמשמע דלרש"י קידוש יום הכיפורים דאורייתא כמו שבת, וכתב החת"ס דטעמו נראה, דכיון דבמצות שביתה שבת ויום הכיפורים ליחיד אין בה שום מצוה בקום ועשה רק הוא בשב ואל תעשה לשבות מאכילה ומלאכה, אם אינו זוכרהו בדברים בכניסתו אינו ניכר שהוא שובת לשם מצוה, דלמא אין לו שום מלאכה לעשות לפיכך הוא שובת ממלאכה, ואנן הא קיימא לן מצות צריכות כוונה, דצריך שיכוון בעת קיום המצוה שעושה המצוה לצאת בזה ידי חובתו, על כן צוותה התורה מצות זכור את יום השבת לקדשו, דהיינו לקדש השבת בפיו בדברים, שעל ידי אמירת הקידוש מגלה דעתו דשביתהו הוא לשם ה' ושבת בראשית, וכן בתפלת יוהכ"פ בין בחול בין בשבת צריך לכווין לצאת ידי חובת זכירה (ע"י להלן אות ה' מש"כ סה) עכתו"ד. ועפ"ז מובן אמאי חל מצוה זו גם מעט קודם כניסתו, דהוא כדי שיהא כל חלקי יומא דשבתא, אף רגע הראשונה, שביתה לשם ה', [אלא דבדיעבד אם לא קידש אז, עדיין יש עליו חיוב לקדש במשך יום השבת, כיון דבכל עת ורגע דיום השבת יש בו כניסה חדשה לתוספת קדושת שבת, כמו שכתב לבאר ענין זה בשו"ת חתם סופר (או"ח סי' י"ז) עיי"ש (ע"י דנצינו מאמר מלות קידוש נפלה ועל כוס יין אות ג']

טעמקנו ז מצותו הו מדברי הר לגלות בו מצוה (ז) ומער הקדושה, לדבר או שביתה י הוא לשם שעוסק ב בספרנו ד דכל מצו פעולה ז כראוי, ז הדבר הנ לגבי מצו זה שיחש לשם ה', דבר שכ ממה שי על פי מתירין ו (אות ז) ולפי ז שהתפלי השבת י בפירוש שצוותה פועל ה שפיר מ לחזור ו חומר ל מי כתנו

והרי נתכוונה להזכיר את יום השבת עכ"ד, והוא ממש כדברינו הנ"ל דכל שהזכיר את השבת לקדשו, ממילא נתקיימת בידו גם הציווי והחיוב ד'זכרהו'.

ד כוונה לצאת בתפלת יוהכ"פ שהל בשבת

ה ולפי דברינו בכיבוד דברי המחצית השקל, נראה לומר דהוא הדין לגבי יום הכיפורים שחל בשבת, דכתב בהגהות דבי עקיבא איגר על השו"ע (סי' תרי"ח מג"א סק"י) דצריך שיכוין לצאת ידי מצות קידוש דאורייתא בתפלת ערבית של יום הכיפורים, וכן כתב בהגהות מרן החתם סופר (סי' רע"א ע"ב) וז"ל בא"ד, כיון דקיי"ל מצות צריכות כוונה, צריך לכוין בתפלת יום הכיפורים בין כחול בין בשבת לצאת ידי חובת זכירה וכו' עכ"ל. ולפי דברי מחצית השקל הנ"ל נראה דבדיעבד יוצא בכל ענין כל שכיוון להזכיר קדושת היום בתפלתו, ואף שלא כוון במיוחד לקיים מצות זכירה, מכל מקום כיון דתכלית מצות הקידוש הוא הפועל היוצא ממנו שיהא שביחה לשם ה', לענין שביחת שבת ויום הכיפורים סגי במה שכיוון להזכיר קדושת היום בתפלתו וכנ"ל.

שוב הראני שגם הגאון ר' ירוחם פערלא ז"ל בכיבודו לספר המצות לרס"ג הוכיח בדבריו (סוף מ"ע ל"ג) בשיטות כמה ראשונים ז"ל דמצות זכירה בכניסת השבת הוא משום סיבת מצות שביחה בשבת שיהא לשם ה' שבת בראשית.

ד לב בי"ד מתנה שלא לצאת בתפלה

ו וזוה הבנתי גם דברי מרן החתם סופר בתשובה (או"ח סי' כ"ב) שכתב שם בא"ד וז"ל, כבר כתבתי במקום אחר, דבתפלה היו כמכוונים להדיא שלא לצאת ידי חובתו, כדי שיהיה קידוש במקום סעודה על היין דאורייתא, "וכאלו לב חכמים מתנים על זה"

שהמקנו דבריו ז"ל), אבל על כל פנים עיקר מצותו הוא לקדשו מיד קודם לכניסתו, וכנ"ל מדברי הרמב"ם, כיון שענין זכירה זו הוא כדי לגלות בזה על השביחה שהוא לשם מצותו.

מצוה שמכשיר יוצא אף בלי כוונה

ז ומעתה מפורש יוצא מכל זה, דמעצם חיוב הקידוש שצוותה התורה הקדושה, נמשך ממנו גם כן הכשר והכנה לדבר אחר, דהיינו שמגלה דעתו במצות שביחת יום השבת שהשביחה ששוכת עתה הוא לשם ה', ולא רק לנוח ולנפוש ממלאכתו שעוסק בו בכל ימות השבוע. והנה כבר ביארנו בספרנו חיים להג (תלק"ט) מאמר מנוח נלא כוונה) דכל מצוה שיש לו פועל יוצא ממעשה המצוה, פעולה זו מתקיימת אף אם לא כיוון לבו כראוי, דעכ"פ מועיל קיום המצוה להכשיר הדבר הנמשך ממנו, ואם כן הכי נמי בענינינו לגבי מצות קידוש, מועיל מצות הקידוש לענין זה שיחשב השביחה שהוא שוכת מן המלאכה לשם ה', ואף דגם בעצם מצות קידוש איכא דבר שבחובה לקדש השבת בדברים, [חוץ ממה שיש בה גם פועל יוצא ממנו כנ"ל], אף על פי כן הוי נמי בכלל אותן מצות שהן מתירין ומכשירין דבר אחר, וכמו שביארנו שם (ל"ט ז') מדברי החתם סופר והמלא הרועים לגבי מצות מילה.

ולפי זה שפיר מובן עומק כוונת המחצית השקל והמהר"ם שיק הנ"ל, דכל שהתפלל חפלת ערבית והזכיר בפיו קידוש השבת שהוא לשם ה', אף על פי שלא כיוון בפירוש לצאת בזה ידי חובת מצות זכירה שצוותה התורה"ק, מכל מקום סוף סוף תכלית פועל היוצא ממנו שיוחשב השביחה לשם ה' שפיר מתקיימת, משום הכי אין עוד חיוב עליו לחזור ולקדש מדאורייתא. ולפי"ז אתיא כמין חומר לשונו של המחצית השקל שכתב בזה"ל, מי כתיב בקרא לעשות קידוש כי אם זכרהו,

21

א כאן
ע"י
צוה
ה'
מרן
ק"י
ת יום
מה
ומוס'
ת יום
חת"ס
יום
ב"קום
שבות
ברים
צוה,
הוא
מצות
מצוה
ל כן
שבת
גרים,
יתתו
תפלת
צאת
זוה)
ד גם
חלקי
לשם
ין יש
דבכל
דשה
ענין
ע"י
ז"ל ג'

עכ"ל. וגם בתשובות דלעיל מיניה (סימן ט"ז וסימן י"ז) הרחיב החתם סופר הדיבור ביסוד זה, וכתב גם כן דהוה כהיפוך כוונה שלא לצאת ידי חובת קידוש בתפלתו, אבל לא סיים שם בדבריו דהוי כאלו לב בית דין מתנים על זה. [וכן הכא בסימן רע"א כתב החת"ס דבשבתות דעלמא (שלא דיוסק"פ) לא יכוון לצאת בתפלה כדי שיצא ידי חובת קידוש דאורייתא מן המובחר במקום סעודה על הכוס וכתיקון חז"ל עיי"ש, ולא סיים לב חכמים מתנה עליהם].

ולענ"ד נראה דבכוונה הוסיף מרן החתם סופר ז"ל תיבות אלו, דלפי מה

שנתבאר בדברי המחצית השקל דבמצות קידוש בשעת התפלה יש בו הכשר והכנה למצות שביתת שבת לגלות דעתו ששובת לשם ה', אם כן תליא זה בפלוגתת האחרונים אם מועיל במצוה כזה היפוך כוונה שלא לצאת, וכמו שנתבאר שם בדבריניו (אות ט') לענין טבילה ושחיטה ע"ש, על כן הוסיף החתם סופר דהוה כאלו לב בית דין מתנה' שלא לצאת ידי חובת קידוש בתפילה, דבלב בית דין מתנה ודאי מהני שלא לצאת בתפלה ידי חובת קידוש, וזה מועיל לכולי עלמא. [ועי' עוד בדבריניו (מאמר מנחת קידוש בתפלה אות ה') שצ"ע בדברי המהר"ם שיק שלא כתב כן עיי"ש].

L

(22)

קידוש

(6) **בגמרא** פסחי אין וכתב הרשב"ם (פ הלשון) ובתוס' (פ וקראת לשבת עונ) (דסיינו קרייה דקידוש) [עי' פסיקתא זוטו] שם: ובדוכתא דכ למיכרך ריפתא, במקום סעודה, במקום שקראת ל הרשב"ם דסברא כדילפינן להלן) יום השבת, וזכר שבשעת סעודה בדיעבד אם קידש לחזור ולקדש, דו במקום סעודה, כ

דאון

(7) **ואי** קידוש דאורייתא אקרא, בפשטו הראשונים, דהנו שמואל דקאמר (ולא אכלו שם) אין קידוש אלא לי לקדושי בו אורחים ידי ה